

ÜHISKONNAÕPETUS

9.klass

(70 tundi)

Aine põhifookus on kriitilise analüüsioskusega kodaniku kujundamisel, kes huvituks oma kodukandis ja laiemalt maailmas toimuvast. Mõistaks enda rolli märkajana, osalejana ning sekkujana perekonna, kogukonna ja ühiskonna tasandil. Seetõttu on oluline, et kolmanda kooliastme ühiskonnaõpetuse tundide raames pöörataks lisaks teadmiste ja oskuste saavutamisele ka olulist tähelepanu kodanikuosaluse soosimisele, mida aitavad kujundada õppekavas kirjeldatud alusväärtused.

Lisaks põhikursustele on aines ka regulaarselt toimuv või mõne teise teemaga lõimitud tunnisegment, mille raames tuleb õpilastel koguda ja analüüsida päevakajalist ühiskondlikult, poliitiliselt ja/või majanduslikult olulist teavet. Samuti on oluline õpilase oskus analüüsida enda rolli ühiskonnaliikme, kodaniku ja turuosalisena.

Kodanikukaardistus:

Kursuse algul ja lõpus teeb iga õpilane enda kohta n-ö kodanikukaardistuse: kus reflekteerib, kuidas ta on seotud kogukonnaga; kust ja kui palju ühiskonna ning poliitika kohta infot ammutab - millistes inimeste, riikide, organisatsioonide või liikumiste tegevusega ta ennast kursis hoiab; kas/kuidas panustab kodukoha /kooli kogukonnas; on ise raha teeninud jne.

See aitab õpetajal luua nii nn koosõppimise kogukondi, kus õpilased üksteiselt õppida saavad, kui ka valida, millistele alamteemad või näited võiks antud auditooriumile olulisemad olla. Testi kordamine kursuse lõpus aitab õpilasel võrrelda, kuidas ta aasta jooksul kodanikuna edasi arenenud on, kuidas on kasvanud tema teadlikkus. Test ei ole hindeline. Samuti võiks õppija analüüsida enda rolli ühiskonnaliikme, kodaniku ja turuosalisena kasutades arutluse formaati.

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb.

1. Teema: Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.

Põhifookus: erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas.

Õppija mõistab, et ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ning samas sõltuvad teineteisest. Oskab tuua näiteid sektorite tegevusest ja koostööst ühiskonnas ning

üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda avaliku sektori, erasektori ja vabakonna tegevuses.

Õpitulemused

ÕPILANE:

- teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris;
- mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas

Mõisted, märksõnad: ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundusorganisatsioon, vabakond.

Metoodilised soovitused

Arutlev vestlus kasutades eelistatud – arvatava tuleviku metoodikat.

Pildivaatlus - pilt põgenikest (nt täiskasvanu ja laps). Arutelu, millised on nende inimeste kokkupuuted erinevate sektoritega?

Töö allikatega - meediast näidete otsimine erinevates sektorites tegutsevate inimeste ja organisatsioonide tegemiste kohta.

Mini-ettekande koostamine kaaslastele - intervjuu lähedasega, et välja selgitada, millises sektoris intervjuueeritav on tegev ning mis on tema tööülesanded ja mis on selle organisatsiooni eesmärgid.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilased võivad uurida, kuidas eri sektorid võimaldavad või takistavad kodanike osalemist ja kaasamist otsustusprotsessides.

LÄBIVAD TEEMAD:

kultuuriline identiteet - õpilastele võib anda ülesande uurida, kuidas kultuurilised erinevused võivad mõjutada riikidevahelist diplomaatiat või ettevõtete rahvusvahelist koostööd. Otsida nt gruppitööna erinevaid näiteid selle kohta.

AINEALANE LÕIMING:

matemaatika - õpilased võivad uurida statistilisi andmeid erinevate sektorite kohta (nt SKT lõikes) ning arutleda, kuidas hinnata eri sektorite panust ühiskonda – kas ainult majandusliku kasu lõikes või peaks arvestama ka muid faktoreid? Kui siis milliseid?.

loodusained – õpilased saavad uurida, kuidas erinevad sektorid mõjutavad keskkonda ning otsida konkreetseid näiteid nt teadlaste ettepanekutest, kuidas toimida, et majandustegevus ei tekitaks keskkonnale korvamatut kahju. Õpilastele võib tutvustada nt tasaarengu põhimõtet, uurida, mis argumendid selle idee taga on ja hinnata idee vajalikkust ja teostatavust.

Õppematerjali viited

[Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; Lugemistekst: [Mis vahe on kolmandal sektoril ja kodanikuühiskonnal?](#) EIS keskkonnas interaktiivsed ülesanded : [Ühiskonna sektorid](#) ; [Ühiskonna sektorid](#) ; [Noored ja ühiskond](#) ; [Ühiskonnaelu valdkonnad](#) ; [Ühiskonna sektorite eesmärgid](#) ; [Vabatahtliku tegevuse võimalused](#) ; E-koolikott: [avalik ja erasektor](#) ; [kodanikuühiskond](#)

Kontroll ja hindamine:

Hindamisviisid õppeprotsessi kestel: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, edasiside, numbriline hindamine, enesehindamine, eneseanalüüs, enesekontroll, kaasõpilaste hindamine.

Töö allikatega: allikate valik ja usaldusväärsus; info töötlemine ja analüüs; postri või esitluse visuaalne esitus

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

2.Teema: Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.

Põhifookus A: sotsiaalsete rühmade määratlemine.

Õppija mõistab, et ühiskond koosneb mitmetest vastanduvate huvidega rühmadest nt iga; sugu; tervises seisund; elukoht; kultuuriline, religioosne ja rahvuslik identiteet jm. Oskab analüüsida peamisi rahvastikunäitajaid ning mõistab, milliseid järeldusi on nende andmete alusel võimalik ühiskonna kohta langetada või milliseid tulevikuprognose teha. Teab, kuidas kaasaja ühiskondi mõjutab ränne ning milles erinevad/sarnanevad kodaniku õigused ja kohustused mittekodaniku õigustest ja kohustustest. Oskab avaldada põhjendatud arvamust teemal, kes on hea kodanik ning kuidas selleks saada.

Õpitulemused

ÕPILANE:

- teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;

- oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;
- märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.

Mõisted, märksõnad: ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja.

Metoodilised soovitus

Lauamäng Teemantsaar - mille käigus mängijad peavad analüüsima mitmesuguseid väljakutseid, millega rände- ja pagulastaustaga inimesed uues riigis silmitsi seisavad.

Fotoülesanne - [Elu Kakuma pagulaslaagris](#)

Töö rahvastikuandmetega: Statistikaameti lehelt tutvuda: rahvaloendus 2021 andmetega ning lasta koostada rühmadel esitus, mis tutvustaks Eesti rahvastikku ja ühiskonda läbi paari aspekti ; ja/või rahvastikupüramiidiga ning lasta koostada andmeanalüüs, mis võrdleks aastaid 20.saj I poolest ja II poolest ning 21. sajandi alust.

Arutlev vestlus kasutades eelistatud – arvatava tuleviku metoodikat.

Mondo Rändekooli materjalide toel tutvustada rände mõju üksik isikule, sihtriigile ja lähteriigile.

Töö põhiseadusega: kodaniku kohustused ja õigused versus igapäevaste õigused ja kohustused

Ideekaart kordamiseks: kodakondsus (meenutatakse nii õiguseid/kohustusi; kodanikuks olemise tähendust; kodanikuks saamise eripära).

Töö tekstiga: head kodanikud (Kodanikupäeva aumärgi saajate tutvustused). *Arutlev vestlus*, mis ühendab väljapaistvaid kodanikke.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

õpipädevus – infootsimine ja süntees, graafikute lugemine nt töö [Statistikaameti](#) materjalidega

digipädevus - töö piltidega, mis puudutavad pagulasi nt arengukompassi meetodil; plakatite/infograafika loomine rahvastiku teemal nt kodanikupäevaks

sotsiaalne ja kodanikupädevus - rühmas töötamine.

LÄBIVAD TEEMAD:

kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks

AINEALANE LÕIMING:

eesti keel ja kunst- plakatid ja/või esitluse koostamine rahvastiku teemadel nt teemal hea kodanik; Eesti/ EL rahvastik vms

geograafia – Eesti ja Euroopa rahvastik. 9.kl (rahvaloendus, rahvastikuregister, sündimus, suremus, loomulik iive, rahvastikupüramiid, rahvastiku vananemine, ränne, sisseränne, väljaränne, riigisisene ränne, pendelränne, pagulased, rahvuslik koosseis)

ajalugu – rahvastiku langust/kasvu ja rännet põhjustanud tegurite ajaloolise tausta leidmine

muusika– vaadata video [Ränne ja muusika](#) - koostada esitus/plakat/tutvustus ühe muusikastiili arengust ja seosest rändega.

matemaatika ja geograafia - rahvastikunäitajaid kajastavate graafikute lugemine; mõistmine, koostamine

Õppematerjali viited

[Põhiseadus 100 videod](#) ; [Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ;

Maailmakooli materjale: [Rändekool](#) ; Videod Jagatud teekonnad; Õpetajate käsiraamat: ["Rändeteema käsitlemine 21. sajandil"](#) ; Rändeteemaline virtuaalreaalsuse film ja [mäng](#) ;

Rändeteemalised tunnikavad: [Ränne ja meedia](#) ; [ühiskonnaõpetus ja ajalugu](#) ;

Virtuaalne ülesanne mõistete õppimiseks: [Põgenik, pagulane või migrant?](#) ; Digiülesanne ["Elu Kakuma Pagulaslaagris"](#) ; Statistikaamet: [Rahvastikupüramiidid](#) ; [Kodanikupäev](#) ; [Religioonide tutvustus ja traditsioonide tundmaõppimine](#) ; [Religioonihariduse koduleht](#) ;

EIS keskkonnas interaktiivsed ülesanded: [Rahvastiku vananemine](#) ; [Ränne Eesti maakondades](#) ; [Rahvastikupüramiid](#) ; [Ühiskonna kihistumine ressursside alusel](#) ; Töö tekstiga: [Kihistumine - erinevad võimalused](#) ; [Rahvused Eestis](#) ; [Mitmekultuuriline ühiskond](#) ; [Multikultuurne ühiskond](#) ; [Kodakondsuse saamine EV](#) ; [Kodanikuõigused ja põhiõigused](#) ; [EV kodanikuks](#) ; Töö tekstiga: [kodakondsus Eestis](#) ; E-koolikoti ülesanded: [Religioosne mitmekesisus ja usuline sallivus](#) ;

[Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus](#) ; [Sotsiaalne staatus ja sotsiaalne mobiilsus](#) ; [Vaesus kui sotsiaalne probleem](#) ; [Euroopa Sotsiaalharta](#) ; [Sotsiaaltoetused riigilt](#) ; [Ühiskonna sidusus ja kihistumine](#) ;

Videoõps: [Kuidas olla aktiivne kodanik](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine, kaasõpilaste hindamine

Teemade käsitlemine, kriitiline mõtlemine, keel ja kirjaoskus.

Ideekaardi paaris/rühmatööna hindamine, protsessi hindamine, eneserefleksiooni soodustamine:

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

2. Teema: Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.

Põhifookus B: erinevate sotsiaalseterühmade sidus koosseksisteerimine.

Õppija mõistab, miks on hästi toimiva ühiskonna jaoks oluline arvestada inimeste erisustega. Kuidas nii avalik-, era- kui ka kolmas sektor saab kaasaaidata sotsiaalselt õiglasema ühiskonna loomisele, et vähendada sotsiaalset tõrjutust ja sellest tulenevaid probleeme. Teab, milline tähtsus on identiteedil inimese elus ning kuidas ühiskond mõjutab selle kujunemist. Mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste/maailmavaateliste (poliitiliste) erimeelsuste puhul. Õppes pööratakse rõhku järgmistele väärtuste arendamisele nagu sallivus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus.

Õpitulemused:

ÕPILANE:

- oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele;
- võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;
- mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;
- toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris
- mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;
- märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.

Mõisted, märksõnad: ühiskondlik ebavõrdsus (ja võrdõiguslikkus vs võrdväarsus) sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid.

Metoodilised soovitused

Projektõpe: Meie klassi juured. Iga õpilane uurib oma perekonna lugu ja koostab lühireferaadi leitud rahva (või ka piirkondliku murde) kultuuritraditsioonides ning tutvustab seda kokku lepitud viisil (esitlus, fotokollaaž, plakat, video vm) kaaslastele. Külla võib kutsuda ka vanemaid, kes tutvustaksid mõne rahva kombeid; tutvustada rahvuskööke vms.

Esitluse loomine: subkultuurid ja nende tutvustamine klassile.

Tööleht: üleilmastumise ohud ja võimalused,

Paaristöö: Õpilane saab sedelid väidetega identiteedi, religioosete traditsioonide ja rahvuskultuuride jms kohta ühiskonnas ning peab otsustama, mis kasti ta sedeli paneb, st kas väide kehtib alati, enamasti või ainult mõnel juhul (mänguvälja metoodika).

Tegevusülesanne: Sildistava suhtumise ja eelarvamuste märkamine erinevate religioosete rühmade kogemuse näitel.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

sotsiaalne ja kodanikupädevus – rühmatöö: paljud tuntud artistid ja sportlased on hakanud diskrimineerimisele vastu ja võitlevad salliva suhtumise eest

LÄBIVAD TEEMAD:

teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.

AINEALANE LÕIMING:

kunst ja keeled - koomiksiste koostamine kultuuridevahelise suhtluse teemadel. [Metoodika](#)

Õppematerjali viited

[Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; [Haridus ja sugu. Metoodiline materjal](#) ; EL Parlamendi õppematerjal ja metoodiline juhend: [Identiteetid](#) ; [Religioonide tutvustus ja traditsioonide tundmaõppimine](#) ; [Religioonihariduse koduleht](#) ; Maailmakooli materjale: Metoodiline juhend: [Sotsiaalse õigluse mõiste õppimiseks](#) ; Sooteemaline veebikursus: [Maailm ja sugu](#) ; Töötuba "[Küla ehitamine](#)" ; Ideekaart "[Kultuuriline jäämägi](#)" ; E-koolikoti ülesanded: [Religioosne mitmekesisus ja usuline sallivus](#) ; [Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus](#) ; [Sotsiaalne staatus ja sotsiaalne mobiilsus](#) ; [Vaesus kui sotsiaalne probleem](#) ; [Euroopa Sotsiaalharta](#) ; [Ühiskonna sidusus ja kihistumine](#) ; [Sotsiaaltoetused riigilt](#) ; [Globaalne õigus](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, kaasõpilaste hindamine

Peegeldusarutelud: Pärast esitluste ja rollimängude lõppu arutelud, kus õpilased saavad rääkida sellest, mida nad õppisid teiste esitlustest, ning jagada tagasisidet ja mõtteid, mis aitaksid üksteist arendada.

Hindamisvormid: anonüümne hinnang paberil või elektrooniliselt, kus õpilased hindavad teiste esitlusi vastavalt etteantud kriteeriumidele: suhtlemisoskus ja loovus ja originaalsus.

Esitluse ülesehitus ja järjepidevus, sealhulgas alguse, keskosa ja lõpu loogiline ülesehitus.

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

3. Teema: Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.

Põhifookus A: inimeste õiguste ja kohustuste tundmine (perekonnaliikme rollist lähtuvalt).

Õppija mõistab, millised on tema kui lapse õigused ja kohustused, millised kohustused ja õigused on tema vanematel. Oskab selgitada ja põhjendada, milliste õiguste ja vabaduste kaitse peab olema ühiskonna kõrgendatud tähelepanu all. Arutletakse, tulenevalt oma rollist perekonnas, vastutuse võtmise olulisuse üle ning selle üle, kuidas noorukiea õigused ja vastutus erinevad väikelapse või täiskasvanu eaga võrreldes. Õppija selgitab õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid. Saab aru, milline on õiguste ja privileegide vahekord. Õppes pööratakse rõhku järgmiste väärtuste kujundamisele nagu hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu.

Õpitulemused

ÕPILANE:

- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.

Mõisted, märksõnad: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, kohustused, privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus

Metoodilised soovitused

Uurimuslik õpe: Paaristöö: õpilased arutavad, millistest kohustustest peavad täiskasvanud kinni pidama seoses lapse kasvatamisega. Lasteombudsman.

Mõistekaardi koostamine: Mõiste privileeg tähenduse uurimine, arutlev vestlus, mille järel saab koostada definitsioonikaardi, mille sõnastab õpilane ise – minu definitsioon mõistele privileeg...

Vabakirjutamine/ vabajoonistamine teemal: Inimõigused - pannakse kirja kõik seosed, näited ja mõtted, mis haakuvad uue teemaga.

Lugemisülesanne: tutvuda mõiste inimõigused selgitusega Inimõiguste instituudi lehelt. *TTS (tean, tahan teada, sain teada) meetod*, et selgitada välja õpilaste küsimused teema kohta. Arutleda nende üle.

Klassiarutelu või arvamusfestivali formaadis väitlus (väited on argumenteeritud; üksteist kuulatakse sisuliselt) jrg teemadel: Kuidas peaks toimima pere, kus üks vanem on ühte usku ja teine teist usku? Kuidas tuleks toimida, kui ühele vanemale on usk väga tähtis ja teine vanem ei ole usklik? Millised elukutsed peavad arvestama inimese religioossusega? Miks küsitakse Eesti kaitseväes inimese usulise kuuluvuse kohta ning saadud info pannakse koos nime, veregrupi ja teiste oluliste andmetega kaelas kantavale metallplaadile?

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

õpipädevus – infootsimine ja süntees

enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast – virtuaal näitus – [Vincent Tremeau „Kui ma ükskord suureks saan?“](#)

LÄBIVAD TEEMAD:

kultuuriline identiteet – Lapssõdurid

väärtused ja kõlblus – tegevusülesanne – [video Sarah Montanast](#)

AINEALANE LÕIMING:

võõrkeel – video vaatamine võõrkeeles

inimeseõpetus – enda samastamine teiste inimestega

kunst – virtuaalnäituse külastamine

geograafia – erinevad riigid

eesti keel – arvamusloo kirjutamine

Õppematerjali viited

[Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; [Inimõiguste Keskus](#) ;

[Inimõiguste instituudi õppematerjalid](#) ; Maailmakooli materjale: Metoodiline juhend “Õigus olla laps”; [Räägime rahumeelselt](#) ; [Miks me ikka veel räägime lapse õigustest?](#) ; Inimõigusi käsitlev aineülene õppematerjal: ["Igaüks, igal pool"](#) ; Tunnikavade kogumik ["Naised õiguste eest: lood üle maailma"](#) ; Virtuaalnäitus: [Inimõiguste kujunemislugu](#) ; Lisamaterjal: [päriselulised lood andestamisest](#) ; ERR arhiiv “Meie maailm”: [inimõigused](#) ; [laste õigused](#) ; [sooline võrdõiguslikkus kaasaegne orjus](#) ; [lihtne asi –WC](#) ; Inimkaubandusest: [lugemist](#) ; [lelu noorte lood](#) ; ülesanded e-koolikotist – [1](#) ; [2](#) ; [3](#) ; E-külastund: [Sirle Blumberg - Miks puudutab inimkaubandus mind?](#) ; E-koolikott: [Tänapäevane arusaam inimõigustest](#) ; [Inim- ja kodanikuõigused](#) ; [Põhiseaduslikud õigused](#) ; [Inimõiguste kaitsmine](#) ; [Lapstööjõu kasutamine](#) ; [Inimkaubanduse ennetamine](#) ; [Inimõiguste kaitsjad](#) ; [Inimkaubandus](#) ; [Lapssõdurid](#) ; [Lapssõdurid](#) ; [Inimkaubandus](#) ; [Humanitaarõigus](#) ; Videoõps: [soolise võrdõiguslikkus ja millest tekib sooline palgalõhe](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine, kaasõpilaste hindamine: õpilase individuaalne panus rühmatöodes läbi eneserefleksiooni ning rühmakaaslaste tagasiside alusel, teemade sügavus ja kvaliteet, allikate kasutamine, argumentatsioon ja põhjendused, esitlemise selgus ja suhtlemisoskus, loovus ja originaalsus.

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

3. Teema Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.

Põhifookus B: Mina õiguste ja kohustuste teostajana, märkajana, sekkujana.

Õpitulemused

ÕPILANE:

- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;
- oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;

- analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist;
- seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega;
- märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt;
- analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Mõisted, märksõnad: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, diskrimineerimine, kohustused, privileegid, vastutus, hädaolukord, eriolukord, kriisiõppus

Metoodilised soovitusel

Töö põhiseadusega: Tabeliharjutus: kas põhiseaduse paragrahvides toodud õigused kuuluvad põhiõiguste, kodanikuõiguste, sotsiaalõiguste, majanduslike õiguste või kultuuriliste õiguste kategooriasse. Märkida tabelisse õigesse kohta vastav paragrahvi number.

§45 §49 §29 §16 §37 §20 §28 §39

Lugemise-loomise ülesanne: Õpilased tutvuvad virtuaalnäitusega: [Inimõiguste kujunemislugu](#). Õpilane valib endale huvipakkuva loo ning koostab kaaslastele selle teemalise minietekande.

Töö videoga: Klassis vaadata ühiselt videot [Suurim julgus](#), selle järel püüda ühiselt teha probleemisõnastamist nt koolikiusamine on levinud nähtus.

Rühmatöö: Tegutsemine kriisides.

Töö põhiseadusega: Arutleda põhiseaduse § 130-st lähtuvalt, milles seisnevad need õigused ja vabadused, mida ei tohi mingil juhul (ka eriolukorras) piirata. Miks?

Rühmatöö: Vaimse tervise vitamiinid: [videoTiit Pruulist](#)

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

matemaatikapädevus – koostada saadud andmete alusel, kas tulp- või sektordiagramm.

kodaniku- ja sotsiaalne pädevus – Mis on antisemitism ja islamofobia? õpilane tunneb ära eelarvamusliku ja sildistava suhtumise.

LÄBIVAD TEEMAD:

teabekeskond ja meediakasutus – uurida välja õpilaste protsendid, kes on osalenud ohutuslastel koolitustel.

tervis ja ohutus – uuring ohutuskoolituste läbimise kohta

AINEALANE LÕIMING:

eesti keel ja kirjandus – RATT/RAFT (roll-adressaat-tekstivorm-teema) meetod

ajalugu - inimõiguste kujunemislugu

matemaatika - andmete analüüs ja järelduste tegemine diagrammide põhjal

Õppematerjali viited

[Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; [Inimõiguste Keskus](#) ; [Inimõiguste instituudi õppematerjalid](#) ; Inimõigused: Inimõiguste Keskus: [Kuidas rääkida koolis inimõigustest?](#) ; Maailmakooli materjale: [“Õigus olla laps”](#); [Räägime rahumeelselt](#) ; [Miks me ikka veel räägime lapse õigustest?](#) ; ["Igaüks, igal pool"](#) ; ["Naised õiguste eest: lood üle maailma"](#) ; [Inimõiguste kujunemislugu](#) ; Lisamaterjal: [päriselulised lood andestamisest](#) ; ERR arhiiv “Meie maailm”: [inimõigused](#) ; [laste õigused](#) ; [sooline võrdõiguslikkus](#) [kaasaegne orjus](#) ; [lihtne asi – WC](#) ; Inimkaubandusest: [lugemist](#) ; [lelu noorte lood](#) ; ülesanded e-koolikotist – [1](#) ; [2](#) ; [3](#) ; E-külalistund: [Sirle Blumberg - Miks puudutab inimkaubandus mind?](#) ; E-koolikott: [Tänapäevane arusaam inimõigustest](#) ; [Inim- ja kodanikuõigused](#) ; [Põhiseaduslikud õigused](#) ; [Inimõiguste kaitsmine](#) ; Videoõps: [soolise võrdõiguslikkus ja millest tekib sooline palgalõhe](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine kaasõpilaste hindamine: õpilase individuaalne panus rühmatöös läbi eneserefleksiooni ning rühmakaaslaste tagasiside alusel.

Hindamisvormid: struktureeritud hindamislehed või küsimustikud, kus õpilased hindavad teiste esitatud probleemisõnastamise protsessi vastavalt etteantud kriteeriumidele: probleemi selgitamine, analüüsi sügavus, loovus, ülevaatlikkus jne.

Kaasõpilaste tagasiside: õpilased annavad üksteisele tagasisidet kas suuliselt või kirjalikult. See võimaldab neil jagada oma mõtteid ja ideid ning anda konstruktiivset tagasisidet kaaslaste tööle.

II Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis.

Põhifookus A: professionaalse ajakirjanduse eristamine muust meediast.

Õppija teab ajakirjanduse rolli (informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, meelelahutus jm) ja vastutust avaliku arvamuse kujundamisel ühiskonnas. Oskab vahet teha erinevat tüüpi meediasisul (professionaalne ajakirjandus versus “näiline ajakirjandus” (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedia jms), süvavõltsingu kasutamine.

Õpitulemused

ÕPILANE:

- oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse

Mõisted, märksõnad: avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommunikatsioon, meedia, arvamusiider, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus

Metoodilised soovitused

Uurimisülesanne: Võrdle mõne Eesti erameediakanali ja Eesti Rahvusringhäälingu saatekavasid (TV; raadio). Õpilased leiavad näiteid erinevustest ja sarnasustest.

Vaidlen autoriteediga: Avalik-õiguslikku meediat rahastatakse maksudest, mida inimesed ja ettevõtted riigile tasuvad. Aeg-ajalt võib poliitikute suust kuulda mõtteid, et Rahvusringhääling võiks tegutseda oluliselt väiksemas mahus. Õpilased leiavad argumente järgmiste väidete kasuks/kahjuks

Töö meediaga: positiivsete näidete otsimine meediast, näiteks kuidas on aidatud erivajadusega inimesi; negatiivsete näidete otsimine, keda ja mis põhjustel on meedias kujutatud sildistavalt, naeruvääristavalt, stereotüüpselt?

Uurimisülesanne rühmades - meedia sisu: esmalt tutvuda Eesti väitlusseltsi [allikakriitika](#) õppematerjaliga seejärel võrrelda delfi.ee/ postimees.ee/ err.ee sisu kesknadal.ee/ uueduudised.ee või sisuturundus lehekülgedega ja nende sisuga - arutleda, milles seisnevad erinevused/sarnasused.

Uurimisülesanne: leida mitmes on Eesti käesoleval hetkel maailma ajakirjandusvabaduse indeksi pingereas. Kas koht on tõusnud või langenud võrreldes varasemate aastatega? Mida räägib antud koht pingereas meie ühiskonna kohta?

Distantõppe võimalus: tutvuda õppekeskkonnaga IREX [Veryverified](#) ning teha sobivaid harjutusi meediakirjaoskuse veebikursusest. Vaadata videot [Mis on meedia?](#), seejärel saavad õpilase lahendada keskkonnas olevaid virtuaalülesandeid.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

matemaatikapädevus – koostada kaks diagrammi, mis kajastavad eritüübiliste saadete (meelelahutus, uudised, kultuur, sport, reality'tid, populaarteadus, saated noortele, saated vanemaealistele vms) osakaalu avalik-õigusliku meedia ja erameedia programmis.

sotsiaalne- ja kodanikupädevus, digipädevus, õpipädevus - refleksiooni ülesanne, õppija oskab märgata propagandat ja demagoogia võtteid meediasisust, mida tarvitab.

LÄBIVAD TEEMAD:

teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega

kunstiõpetus – ajaloosündmuste sisu kategoriseerimine ja märksõnastamine pildi kujul.

AINEALANE LÕIMING:

matemaatika - andmete analüüs ja järelduste tegemine diagrammide põhjal;

Õppematerjali viited

[Eesti väitlusseltsi tunnikavad](#) ; Maailmakooli materjalid: [Ränne ja meedia](#) ; Meediahariduse portaale: [Eesti Väitlusseltsi õppematerjalid](#) ; [ERR meediaharidusportaal](#) ; [IREX Very Verified](#) meediapädevuse veebikursus koos videotega; [Rahvusraamatukogu meediapädevuse leht](#) + [videod](#) ; [Targalt internetis](#) ; [Meediapädevuse mängud](#) ; [Inimõiguste Keskus veebiohtude märkamise](#) ; [HTM portaal](#) ; [Euroopa Komisjoni meediahariduse leht](#) ; [Teaching Media Literacy Analytics](#) (MeLitA); [Milliseid vorme valeinfo võtab ja kuidas see levib?](#) ; [Deep fake](#) ; Faktikontrollid: [EPL](#) ; [Propastop](#) ; [Kust sa tead?](#) ; [Eesti Väitlusselts](#) ;

Videoid: Politseikapten Maarja Punaku avalik loeng: „[Sotsiaalmeediasse postitatud sõna kaal või kaalutus](#)“ ; Ajakirjanik Kaili Malts ettekanne: [“Kuidas kontrollida jutu paikapidavust?”](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine: õpilase individuaalne panus rühmatöös läbi eneserefleksiooni ning rühmakaaslaste tagasiside alusel.

Teemade sügavus ja kvaliteet, allikate kasutamine, refleksioon ja analüüs, suhtlusoskus.

II Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis.

Põhifookus B: informatsiooni kaudu mõjutamise märkamine.

Õppija teab, milles seisneb sõnumite võimendamine ja mullistumine. Mõistab, millistes olukordades mõjutamine toimub ning oskab märgata enda ümber erinevat liiki turunduskommunikatsiooni kui ka poliitilist propagandat. Mõistab, mis on infosõda ning kuidas kasutatakse vastandumist jm infomüra, et mõjutada demokraatliku arutelu.

Õpitulemused**ÕPILANE:**

- oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid

Mõisted, märksõnad: valeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, infomull/ kajakamber, tehisintellekt (AI), süvavõltsing, kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus

Metoodilised soovitused

Arutlev vestlus: mõtteharjutus: mis on mõjutamine ja mis eesmärgil seda kasutatakse? Kas mõjutamine on ainult halb? Ideekaardi koostamine sel teemal.

Töö meediaallikatega: iga õpilane otsib kolm näidet sotsiaalmeediast, uudistest (võib olla ka veebiuudised) ja tänavapildist, kuidas inimesi mõjutatakse. Kirjeldab lühidalt, mis võib olla video/postituse/pildi/artikli eesmärk ja milliseid meetodeid kasutatakse ning millised tajuvead (järelused/eeldused) võivad tekkida. Töö vormistada kirjalikult. Iga näite juures peab olema pilt ja selgitus minimaalselt viie lausega.

Rühmatöö: Miks-miks-miks ahela koostamine (metoodika) teemal infomullis/kajakambris elamine on ohtlik. Mikside leidmise järel arutada ka lahenduste üle, kuidas aidata inimest, kes on jäänud infomulli.

Süvavõltsingu märkamine: Leida meediast pilte, mille ehtsust võiks üle kontrollida.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained**ÜLDPÄDEVUSED:**

enesemääratluspädevus, kultuuri- ja väärtuspädevus, digipädevus – visuaalne kirjaoskus: pildianalüüs. Mõjutamise eesmärgid: kahe plakati võrdlus [tubakatoote reklaam](#) 1940datel ja [tubakatoote vastane sotsiaalreklaam](#) 21.saj algusest

õpipädevus - tajuvigade märkamine: Kui tegemist on oskuslike mõjutajatega, siis nemad võtavad fookusesse just tajuvead. Tutvuda [IREXi](#) õppematerjaliga; video [“Mis on tajuvead?”](#)

digipädevus – [digikasutaja test](#)

LÄBIVAD TEEMAD:

väärtused ja kõlblus, tervis ja ohutus – suitsetamine ja sellesse suhtumise muutumine läbi aegade
AINEALANE LÕIMING:

ajalugu - ajaloost leida sarnaseid näiteid teemadest, nähtustest, millesse suhtumine on ajas muutunud; läbi aegade on poliitikud kasutanud lihtsustatud stereotüüpe. Leida sobivaid näiteid ajaloost, arutleda, miks see nii on olnud, milliseid võtteid on kasutatud oma sõnumi edastamiseks ja avalikkuse mõjutamiseks.

loodusained - leida näiteid pealkirjadest (nt rohepööre, kliimamuutused jms), kus võib kohata pahatihti pooliku tõega mängimist

Õppematerjali viited

[Eesti väitlusseltsi tunnikavad](#) ; [demagoogiavõtete tundmine](#) ; Meediahariduse portaale: [Eesti Väitlusseltsi õppematerjalid](#) ; [ERR meediaharidusportaal](#) ; [IREX Very Verified](#) meediapädevuse veebikursus koos videotega; [Rahvusraamatukogu meediapädevuse leht](#) + [videod](#) ; [Targalt internetis](#) ; [Meediapädevuse mängud](#) ; [Inimõiguste Keskus veebiohtude märkamine](#) ; [HTM portaal](#) ; [Euroopa Komisjoni meediahariduse leht](#) ; [Teaching Media Literacy Analytics](#) (MeLitA); [Milliseid vorme valeinfo võtab ja kuidas see levib?](#) ; [Deep fake](#) ; Faktikontrollid: [EPL](#) ; [Propastop](#) ; [Kust sa tead?](#) ; [Eesti Väitlusselts](#) ;

Videoid: Politseikapten Maarja Punaku avalik loeng: „[Sotsiaalmeediasse postitatud sõna kaal või kaalutus](#)“ ; Ajakirjanik Kaili Malts ettekanne: [“Kuidas kontrollida jutu paikapidavust?”](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine.

Hinnatakse õpilase individuaalset panust rühmatöös läbi eneserefleksiooni ning rühmakaaslaste tagasiside alusel.

Töö meedia-allikatega: hindamislehtede või enesehindamisvormide kasutamine.

Paaride või rühmade tagasiside: õpilastevahelised arutelud või tagasisidevoorud, kus nad saavad oma tööd teiste õpilastega jagada ja hinnata vastavalt etteantud kriteeriumidele.

Portfoolio või arutelu.

III Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist.

1. Teema: Demokraatia toimimine igapäevases elus.

Põhifookus A: demokraatlik otsustusprotsess kogukonnas ja selles osalemine.

Õppija teab, millised on demokraatia aluspõhimõtted ja väärtused osates märgata demokraatia toimimist või selle puudumist nii oma suhtlusringis, perekonnas, koolis kui ka laiemalt kogukonna ja ühiskonna tasandil. Väärtustab demokraatliku otsustusprotsessi teades, milline on üldiselt vabade valimiste protseduur ning millistest põhimõtetest see lähtub. Saab aru, miks on oluline teadlik hääletamine ja maailmavaatelistel eelistustel omamine.

Tunneb huvi ühiskonnas toimuva vastu ning saab aru, kuidas riigis või kogukonnas langetatavad otsused võivad mõjutada tema tulevikku. Tunneb demokraatlike sekkumisvõimalusi otsustusprotsessidesse (nt: allkirja andmine petitsioonile või rahvaalgatusele; osalemine miitingutel ja marssidel; toodete teadlik boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses; hääletamine valimistel ja referendumitel). Väärtustab ja oskab rakendada demokraatliku käitumist s.h arutelukultuuri rühmas. Õpe saab toetada koolidemokraatia edendamist nt läbi kooli kaasava eelarvestamise, õpilasesinduse tegevuse koolielu korraldamisel, noortevolikogude tegevuse jms.

Õpitulemused

ÕPILANE:

- loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;
- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;
- analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;

Mõisted, märksõnad: osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valimised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses;

Metoodilised soovitused

- *Uurimuslik õpe.* Tutvuda, millised vabaühendused tegutsevad kodukandis.
- *Töö piltidega:* Tahvlile panna erinevate Eesti erakondade logod ilma nimedeta. Arutlev vestlus.
- *Projektõpe:* (valimis)debati korraldamine koolis.
- *Projektõpe:* koolidemokraatia edendamine - nt kooli kaasava eelarve projekti käivitamine koolis; koostöö õpilasesindusega
- *Töö meediaga:* valimistekampaania jälgimine kasutades Väitlusseltsi metoodikat [suslikujaht](#) ja/või valimisbingo
- *Liftikõne demokraatlikule ühiskonnale.* [Liftikõne skeem.pdf](#)

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

AINEALANE LÕIMING:

Geograafia - nimetada ja näidata kaardil 3–5 demokraatlikku ja 3–5 mittedemokraatlikku riiki.

Õppematerjali viited

[Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; [Eesti Väitlusselts](#) ; [Tark valija](#) ;

E-koolikott: [E-valimised](#) ; [Valimissüsteemid](#) ; [Valimiskäitumine](#) ; [Valimised Eestis](#) ; [Demokraatlikud valimised](#) ; [Demokraatia ohud](#) ; [Rahvaalgatus](#) ; [Valimiskomisjon](#) ; [Eesti Vabariigi põhiseadus](#) ; Videoõps: [Kuidas olla aktiivne kodanik](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Projektõppe hindamine: projekti eesmärgid ja probleemi määratlemine; tööprotsess ja meetodid; õpilaste rollid ja koostöö; lahenduste leidmine ja analüüs; projekti lõpptulemus

Hindamine võib toimuda läbi suulise tagasiside, arutelude või portfoolio kaudu, kus õpilased esitavad oma projekti, selgitavad oma valikuid ja protsessi ning vastavad küsimustele. Numbrilise hindamise korral võib kasutada skaalasid vastavalt eesmärkidele ja projekti tulemustele, kuid oluline on anda õpilastele ka võimalus selgitada oma valikuid ja tööprotsessi.

III Demokraatlik riik ja valitsemine

1. Teema: Demokraatia toimimine igapäevases elus.

Põhifookus B: demokraatia ohud - korruptsioon demokraatliku ühiskonna õõnestajana.

Õppija teab, et demokraatia toimimine pole iseenesest mõistetav, vaid eeldab demokraatlike reeglite väärtustamist ja rakendamist igal elu tasandil (perekonnas, koolis, avalikus elus, valitsemises). Saab aru, milles seisneb korruptsiooni probleemi tõsidus mõistes, et korruptsiooni levik suurendab ebavõrdsust ühiskonnaliikmete vahel ning toob kaasa poliitilise ja majandusliku ebastabiilsuse ning õigusriigi kao. Suudab arutleda isiklik kasu vs ühiskondlik kasu teemal. Oskab reageerida õiguspäraselt ebaausat käitumist märgates. Teema avamisel on oluline roll väärtuskasvatusel (ausus, vastutus, õiglus, võrdõiguslikkus, demokraatia, õiguspõhisus, solidaarsus).

Õpitulemused

- selgitab avaliku konkursi tähtsust;
- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;

Mõisted, märksõnad: õigusriik, korruptsioon

Metoodilised soovitusused

Ideekaardi koostamine: Mõisted korruptsioon avamine toetudes eelnevalt loetud tekstile näiteks: "Mis on korruptsioon".

Argumenteerimise õppimine: a) korruptsioon suurendab ebavõrdsust ühiskonnas b) korruptsioon suurendab poliitilist ja majanduslikku ebastabiilsust ühiskonnas c) korruptsioon suurendab ühiskonnas üleüldist vaesust.

Töö meediaga: õpilased otsivad meediast näiteid demokraatlike reeglite eiramisest kogukonna/riigi juhtimises - arutletakse, kes ja mille vastu eksis, kuidas olukorda oleks saanud lahendada teisiti.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

AINEALANE LÕIMING

Kunst, emakeel, kirjandus - Meemide või koomiksite koostamine korruptsiooni ja onupojapoliitika teemadel. [Metoodika](#)

Õppematerjali viited; õppekeskkonna laiendamise soovitusel

[Korruptsiooniteemalised õppematerjalid noortele](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Argumenteerimise oskuste hindamine: argumentatsiooni struktuuri hindamine, argumentide tugevuse hindamine, vastaspoole argumentide kaalumine, esitluse selgus ja veenmisoskus.

Hindamisel kasutatakse hindamisskaalasid, kus hinnatakse iga kategooria (näiteks struktuur, argumentide tugevus, vastaspoole argumentide kaalumine) vastavust ettenähtud kriteeriumitele.

III Demokraatlik riik ja valitsemine

2. Teema: Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.

Põhifookus A: demokraatliku riigi toimimine (sh EL kontekstis)

Õppija mõistab, milles seisneb võimude lahususe printsiip ning miks ja kuidas seda demokraatlikus ühiskonnas rakendatakse. Oskab eristada võimu harusid saades aru nende ülesannete erinevustest, kuid samas omavahelisest vastastikusest seotusest. Nimetab (põhiseaduse abil) põhiseaduslike institutsioonide: Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Vabariigi Presidendi, kohaliku omavalitsuse ja kohtute peamisi ülesandeid. Teab, et Eesti kuulub Euroopa Liitu, mille juhtimisel rakendatakse samuti võimude lahususe printsiipe, oskab esitada selle kohta näiteid. Teab, et avaliku sektori asutused tagavad riigi toimimise osates tuua näiteid mõnedest riigi ülesannetest. Saab aru kuidas õigusriigis toimub kokkulepitud reeglite kehtestamine ja muutmine.

Õpitulemused

- selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;
- teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;
- nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;
- teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma; teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.

Mõisted, märksõnad: õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus

Metoodilised soovitused

Skeemi koostamine: õpiku teksti toel koostada [võimude lahususe skeem.pdf](#)

Töölehed: Vabariigi Valitsuse töö - kasutada tööraamat: [Riigiportaalide kasutamine ühiskonnaõpetuses](#) lk 20-29

Töö põhiseadusega: Õpilased otsivad põhiseaduse VII peatüki abil, kuidas sünnivad riigis seadused? (kasuta kindlasti §102, §103, §104 § 107, §108);

Töö videoga: klassis vaadata videot [presidendi institutsioonist](#). Kas nõustud väitega, et presidendi näol on tegemist riigi elava sümboliga.

Töö tekstiga: õpikule ja teistele materjalidele nt(EL ja mina) toetudes võrrelda Eesti parlamendi töökorraldust EL parlamendi omaga - leida sarnasusi ja erinevusi.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

digipädevus – info otsimine erinevatest allikatest

õpipädevus – skeemi koostamine võimude lahuse kohta

AINEALANE LÕIMING:

ajalugu – ajaloo õppetunnid võimude lahususe kohta

eesti keel – miniraporti koostamine

Õppematerjali viited; õppekeskkonna laiendamise soovitused

[Põhiseadus 100](#) ; [Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; [Riigiportaalide kasutamine ühiskonnaõpetuses](#) ; [Eesti väitlusseltsi tunnikavad](#) ; E-külalistunnid Kaisi Udumäe - [Kuidas töötab eesti.ee?](#) E-koolikott: [Võimude lahusus ja tasakaal](#) ; [Võimude lahusus ja tasakaal](#) ; [Õigusriigi põhimõtted](#) ; [Õigusriigi põhimõtted. Arutlus](#) ; [Riigipea roll parlamentarismis ja presidentialismis](#) ; [Eesti kohtusüsteemi astmed](#) ; [Riigikogu valimised](#) ; [KOV struktuur ja ülesanded](#) ; [Riigikogu ülesanded](#) ; [Riigikogu liige](#) ; [Riigikogu liikme volitused](#) ; [Riigikogu koosseis](#) ; [Riigikogu tegevus](#) ; [Kuidas luuakse seadust?](#) ; [Vabariigi Valitsus](#) ; [Vabariigi valitsuse moodustamine](#) ; [Riigikogu volitused valitsuse moodustamisel](#) ; [Vabariigi Valitsuse seadus](#) ; [Vabariigi Valitsuse eesmärgid](#) ; [Riigikantsleil](#) ; [Ministeerium](#) ; [Põhiseaduslikud institutsioonid](#) ;

[Presidendi institutsioon](#) ; [Presidendi valimised](#) ; [Presidendi tegevus](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Võimude lahususe skeemi koostamise aspektide hindamine: skeemi struktuur, oluliste mõistete ja seoste esitamine, visuaalne esitus, teksti ja visuaali tasakaal. Hindamisel võib kasutada hindamisskaalasid või kriteeriumide loetelusid, mis hõlmavad neid erinevaid aspekte.

III Demokraatlik riik ja valitsemine

2. Teema: Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.

Põhifookus B: demokraatliku võimu toimimine minu kodukohas (ja minu võimalus otsustusprotsessidesse kaasatud olla)

Õppija oskab tuua näiteid, millised on valdade ja linnade ülesanded oma kogukonna igapäevaelu korraldamisel. Selgitab, kuidas rakendub võimude lahususe põhimõte kohaliku valitsemise tasandil. Teab, kellel on hääleõigus kogukonna esinduskogu - volikogu valimistel. Oskab tuua lihtsaid näiteid, millistes küsimustes tuleb inimesel kohaliku võimu poole pöörduda. Tunneb huvi kohaliku elu korraldamise vastu ning oskab sõnastada enda jaoks kohaliku elu probleemkohti ning pakub välja omapoolseid lahendusi. Teab, millised on osalusdemokraatia võimalused kaasa rääkida kohalike asjade otsustamisel, osates vajadusel neid ka rakendada. Õppimine peaks lähtuma just kohalikest oludest, olema praktiline, nii et õppija seostaks õpitavat enda elu ja kogemustega.

Õpitulemused

- selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;
- loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;
- teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;
- analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel

Mõisted, märksõnad: kohalik omavalitsus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus

Metoodilised soovitused

Töö seadusega: tutvuda Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega § 6 , mis nimetab KOV ülesandeid.

Paaristöö: diskussioonivõrgu (ämblik) meetodil arutada noorte valimisõiguse teemal.

Töö allikatega: rühmatöö: tutvuda oma KOV eelarvega ning võrrelda seda mõne teise KOV eelarvega

Loovkirjutamine: esmalt tutvuda klassis ühiselt Rahvaalgatuse kodulehega. Õpilased kirjutavad arvamust, kus arutlevad milliseid ettepanekuid nemad oma kohalikule omavalitsusele esitaksid.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

sotsiaalne ja kodanikupädevus – kohaliku omavalitsuse eelarvesse ettepanekute tegemine

õpipädevus – diskussiooni läbiviimine

LÄBIVAD TEEMAD:

kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - kohalikus elus aktiivne kaasalöömine

AINEALANE LÕIMING:

eesti keel – loovkirjutamine

Õppematerjali viited

[Inimene ja ühiskond. EAÜS metoodiline õppematerjal](#) ; Tööraamat: [Riigiportaali kasutamine ühiskonnaõpetuses](#) ; [Eesti väitlusseltsi tunnikavad](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Seadusega töötamise hindamine: seaduse mõistmine, näidete leidmine, allikate kasutamine, suhtlus- ja koostööoskus. Hindamine toimub arutelude, esitluste või kirjalike tööde kaudu.

IV Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.

Teema: Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.

Põhifookus: osalemise tahte tekitamine.

Õppija mõistab, milline on kodanikuühiskonna roll demokraatia tagamisel ning, millised on vabaühenduste eesmärgid ja toimimise põhimõtted. Saab aru, millised probleemid aitab vabakond kogukonnas ja laiemalt ühiskonnas lahendada ning oskab näha võimalusi, milliseid annab vabaühendustes või nende algatustes osalemine. Õppekeskmeks võiks olla õppijate praktiline suunamine mingi algatuse loomisele kogukonnas või kaasalöömine mõne kodanikuorganisatsiooni tegemistest nt läbi kogukonnapraktika, kooli kaasava eelarvestamise, õpilasomavalitsuse tegevuse vms. Õpe peaks kaasa aitama väärtuskavatusel edendamisele (nt: hoolivus, vabadus, demokraatia, ettevõtlikkus, kultuuriline mitmekesisus, keskkonna jätkusuutlikkus, solidaarsus, vastutustundlikkus).

Õpitulemused

- analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.

Mõisted, märksõnad: kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine.

Metoodilised soovitused

Arutluse kirjutamine teemal: “Aktiivne kodanik muudab kodukohta/maailma”

Koolidemokraatia edendamine - nt kooli kaasava eelarve projekti käivitamine koolis; õpilasesinduse tegevusele kaasaaitamine vms

Projektõpe: osalusvõimaluste tutvustamine koolikaaslastele läbi tähelepanu juhtimise mingile ühiskonna probleemile (kasutada võib: allkirjade kogumist; valjuhäälsel vaidlust avalikus kohas, sõnumi levitamist vm metoodikat)

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

digipädevus– fotokollaaži loomine

suhtluspädevus, ettevõtlikkuspädevus – osalusvõimaluste tutvustamine koolikaaslastele

LÄBIVAD TEEMAD:

kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – koolidemokraatia edendamine

AINEALANE LÕIMING:

kunst - fotokollaaži loomine

eesti keel – arutluse kirjutamine

Õppematerjali viited

[Kogukonnapraktika veebileht](#) ; [Vabaühenduste Liit](#) ; [MTÜ Mondo](#) ; [Koolide kaasav eelarvestamine](#) ; [Kolme päevaga heaks kodanikuks](#) ; [“Kodanikuühiskond ja projektõpe”](#)

[Tegusad koolid](#) ;E-külastustunnid: [Saile Mägi - Kas vabatahtlik välisriigis teeb tööd või on turist?](#) ;

[Maari Ernits - Mida kujutab endast vabatahtliku töö?](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Arutluse hindamine: teema arendamine ja selgitamine, argumentatsioon ja loogika, vastaspoolte kaalumine, faktidel ja allikatel põhinev argumentatsioon, keel ja stiil.

V Ärisektori toimimine - milline on riigi roll majanduse reguleerimisel, kuidas olla ise ettevõtlik, saada hakkama (töö)turu kontekstis ning olla rahatark.

1. Teema: Turumajanduse olemus ja riigi roll selles.

Põhifookus: *kuidas tekib ühiskonnas tulu ning mõistab, kuidas toimib heaoluriik. Teab, mille alusel riik tulu ümber jagab.*

Õppija teab, kuidas tekib ühiskonnas tulu ning millistel alustel heaoluühiskonnas tulusid ümber jaotatakse mõistes, miks on tähtis ühiskonna sotsiaalse õigluse loomisele kaasa aitamine. Teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest. Saab aru, et maailmakaubandussüsteemis on osalejad vastastikuses sõltuvus. Teab, et õiglane kaubandus võimaldab nii tarbijal kui tootjal panustada õiglasema süsteemi loomisesse. Mõistab, millest sõltuvad riigi tulud ning millised kohustused on riigil. Väärtustab ausat maksumaksmist ja mõistab maksude vajalikkust ühiskonna toimimiseks.

Õpitulemused

- kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;
- teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;
- järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.

Mõisted, märksõnad: ressurss, majandussüsteem, vaba turg, monopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglane kaubandus, eksport, import.

Metoodilised soovitused

Arutlev vestlus: Ennustame, millised on sinu meelest tulevikutooted ja teenused, mida igapäevaselt kasutama hakkame? Milliseid teadmisi nende loomine eeldab? Võib kasutada eelistatud – arvatava tuleviku metoodikat.

Rühmatöö: [äriplaani koostamine](#)

Töölehed: lahendada sobivaid harjutusi e-koolikotist "[Edu ja tegu](#)"

Esitluse loomine: Esmalt tutvuda [sotsiaalsete ettevõtete koduleheküljega](#), kasutades Canva vms keskkonda loovad õpilased infograafika sotsiaalse ettevõtluse kohta. Lisainfo saamiseks kasutada AI tehisintellekti abi

Tööleht: [E-tund „Kuhu kulub riigi raha?“](#) Arutlev vestlus: tuua välja kolm valdkonda, millele kulub riigil kõige enam raha. Selgitada, miks just need valdkonnad neelavad enamiku riigi rahast. Täita tunni juurde kuuluv tööleht.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

ettevõtlikkuspädevus, suhtluspädevus - rahamäng [Cashy](#)

LÄBIVAD TEEMAD:

tehnoloogia ja innovatsioon – leitud info abil toodete valmistamine

elukestev õpe ja karjääri kujundamine – rahatarkus ja finantskirjaoskus

ÄINEALANE LÕIMING:

geograafia - majandusressursid, taastuvad ja taastumatud loodusvarad, kapital, tööjõud, hõive, üleilmastumine, rahvusvahelised ettevõtted, tarneahelad, majanduse struktuur, majandussektorid: hankiv majandus, tööstus, teenindus, ringmajandus.

matemaatika – [maailmakaubanduse rollimäng](#)

võõrkeeled – [maailmakaubanduse rollimäng](#)

tehnoloogia – [toidupäevad koolis](#)

Õppematerjali viited

[Rahatarkuse teema käsitlemise juhendmaterjal õpetajale I, II ja III kooliastmes](#) (s.h tunnikavad);

["Minu raha" Finantsaabits](#) ; [HARNO ettevõtlusõpe](#) ; [valikkursus ettevõtlusõpe](#) ; Rahatarkuse

veebilehed: [rahandusministeerium](#) ; [Minu raha 1](#) ; [Minu raha 2](#) ; [Pangaliit](#) ; [SEB](#) ;

E-külastustunnid: [Karl Oskar Haak - Kuidas koostada äriplaani?](#) ; [Maido Parv - Kuidas oma ideed pitch'ida?](#) ; [Sven Kirsipuu - Kuhu kulub riigi raha?](#) ; [Urmas Simson - Kuidas tekib kasum?](#) ; [Reet Aus "Kuidas läbi disaini maailma parandada?"](#)

Maailemakooli materjalid - rühmamängud maailma kaubandusest: [Maailmakaubandus](#) ;

[Šokolaadimäng](#) ; Töötuba alternatiivsetest majandusmodelitest „[Võrdsem maailm on võimalik!](#)“ ; [Lugemist: Kuidas hinnata majanduskasvu?](#)

Videoõps: [Ületarbimine. Alternatiivsed majandusmodelid](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Rühmatöö hindamine: äriplaani struktuur ja detailid, probleemi ja sihtrühma määratlemine, toote/teenuse kirjeldus ja tootmise/tarnimise tõhusus, ressursid ja konkurentsieelis, koostöö ja praktilisus, äriplaani esitus ja parandusettepanekud.

V Ärisektori toimimine

2. Teema: Tööturg.

Põhifookus: noored ja täiskasvanud tööturul

Õppija mõistab, millistest reeglitest lähtutakse töösuhte loomisel. On teadlik riskidest, mis noori tööturule sisenedes võivad puudutada. Teema avamine peaks noore vaatest olema väga praktiline hõlmates endast näiteid CV loomisest, tööläbirääkimise simulatsioonist, töölepingu koostamisest jms.

Õpitulemused

- analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;
- analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.

Mõisted, märksõnad: tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV

Metoodilised soovitused

Noorte tööturu andmetega tutvumine Statistikaameti kodulehelt. Probleemipuu koostamine neil teemadel. [Metoodika](#)

Paaristöö: CV/ töölepingu koostamine väljamõeldud tegelase profiilist lähtuvalt

Tööintervjuu simulatsioon AI-tehnoloogiat kasutades - paluda AI koostada küsimused inimesele, kes on tulnud tööintervjuule. Vastata neile online. Tulemuste analüüs paarilistega - mis oli intervjuu ajal keeruline

Memo koostamine sõpradele [“Noore töötaja meelespea”](#) teksti kasutades.

Külalistunni korraldamine koostöös lapsevanemate/ vilistlastega teemal “Minu töö”.

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

enesemääratluspädevus, suhtluspädevus, digipädevus- paaristöö: enesetutvustuse loomine.

LÄBIVAD TEEMAD:

elukestev õpe ja karjääri kujundamine – orienteerumine töökeskkonnas

AINEALANE LÕIMING:

geograafia, matemaatika - töö statistiliste andmetega sissetulekute kohta
<https://www.stat.ee/index.php/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/sissetulek> Üldistava
kokkuvõtte loomine, kas esitluse või kirjaliku kokkuvõttena

kunst, eesti keel – rühmatöö: plakat/esitus/video teemal „Noorte töövõimalused“.

Õppematerjali viited

Edu ja Tegu: Põhikooli valikõppeaine [„Ettevõtlikuna töömaailma”](#) juhendmaterjal

[Töötukassa noortele](#) ; Videod: [Noore töötaja meelespea](#) ; Kätriin Huttunen videoblogi [„Kuidas luua eristuv CV“](#) ; E-külalistunnid: [Sandra Horma - Kuidas leida oma tugevused ja need enda jaoks tööle panna?](#) ; [Tiiu Paas - Mina kui inimkapital?](#) ; [Monika Kallaste - Mida kujutab endast poe juhtimise töö ettevõtjana?](#) ; [Tõnu Mertsina - Millest sõltub minu palk?](#) ;
[Millised on tuleviku oskused ja erialad?](#) ; [“Kelleks ma tegelikult suurena saada soovin?”](#) ;
[Ametite tutvustus](#) ; [Noore töötaja meelespea](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Tööintervjuu simulatsioon kasutades AI-tehnoloogiat hindamisel: AI poolt koostatud küsimuste kvaliteet, vastused ja nende sobivus, võime töötada AI-ga, analüüs koos paarilistega, koostöö ja suhtlusoskus.

V Ärisektori toimimine

3. Teema: Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine.

Põhifookus: oma kulude ja tulude teadlik planeerimine

Õppija teab, kuidas planeerida vastutustundlikult oma rahaasju. Mõistab, millised ohud võivad kaasneda laenamise või investeerimisega, oskab neid seostada mõjutamise ning infokorratuse ohtudega. Mõistab, mida tähendab finantsiline vastutus ja kuidas võtta arukalt riske. Oskab koostada oma kuludest/tuludest lähtuvat eelarvet seostades seda aruka tarbimisega. Õppes peaks kasutama palju praktilisi tegevusi, külalistunde jms

Õpitulemused

- analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;
- selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;

Mõisted, märksõnad: inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud

Metoodilised soovitused

Paaristöö: [Ostujõu kalkulaatoriga](#) tutvumine. Iga paar valib endale võrdlusaastad (nt vahemiku 2,5,10 aastat) ning analüüsib, mis on muutunud ja millest need muutused võisid olla tingitud

Videote vaatamine ([5 sammu korras rahaasjadeni](#)) teemal, kuidas planeerida rahaasju ja kuidas koostada isiklikku eelarvet. *Isikliku eelarve koostamine*

Pildi analüüs: [Banksy teos „Shop Until You Drop“](#). Klassi arutelu, milles seisneb autori ühiskonna kriitika? Tagajärgede ahela koostamine. Kirjutada ringi sisse probleem või küsimus, mida soovitakse uurida. Seejärel analüüsida tagajärgi ja neist tulenevaid uusi asjaolusid. [Metoodika](#) *Finantspettustega toimetulemise virtuaalmäng*. Mängu järel klassiarutelu, miks on lihtne inimesi petta? Juhendi koostamine lähedasele, kuidas end ohtude eest kaitsta.

Remondi eelarve koostamine. Vt [TLU Rahatarkuse teema käsitlemise juhendmaterjali](#) Tunnikava 3. Remondieelarve koostamine

Töölehed: E-külalistund [Rasmus Heinla - Kuidas raha planeerimine mulle kasuks tuleb?](#)

Rühmatöö investeerimisest. Abistavaks taustaks võib soovitada enne kuulata taskuhäälingut Investeerimisraadio; saade [Varaklassid](#)

- Õpilased valivad vabalt ühe ettevõtte, mille aktsiatesse mõtteliselt investeerida. Nad analüüsivad ettevõtte tegevust, tooteid/teenuseid, turupositsiooni, kasumlikkust ja

- jätkusuutlikkust aga ka seda milline mõju võib nende valikul olla nii üksikisikule, ühiskonnale aga ka keskkonnale.
- b. Õpilased valivad ühe varaklassi (kinnisvara, väärtpaberid, väärisesemed, intellektuaalne omand (õigused, patendid, litsentsid jne.) vms) ning analüüsivad, millised on antud varaklassi investeerimise tugevused- nõrkused; riskid-võimalused.
 - c. Õpilased reflekteerivad ennast, kas nad eelistavad pigem lühiajalist investeerimist (enamasti kuni 1 aasta) või pigem pikaajalist investeerimist? Mõlema võimaluse puhul peab olema esitatud argumenteeritult valitud investeerimisvõimaluse tugevused ja nõrkused.
 - d. Rühmatöö tulemused esitatakse klassikaaslastele. Ühiselt arutatakse, miks on oluline sääste investeerida, millised võimalused selleks on ning millega tuleb investeerides arvestada. Samal teemal võivad õpilased kirjutada ka kokkuvõtva arutluse. Juhul, kui klassis on õpilasi, kes juba investeerimisega on kokku puutunud, siis võiks julgustada neid oma kogemusi klassikaaslastele tutvustama. Samuti võiks kaasata teemateadlikke lapsevanemaid, kes rikastaksid õpet eluliste näidete ja kogemustega

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

ettevõtlikkuspädevus, suhtluspädevus - rahamäng [Cashy](#)

LÄBIVAD TEEMAD:

tehnoloogia ja innovatsioon – leitud info abil toodete valmistamine

elukestev õpe ja karjääri kujundamine – rahatarkus ja finantskirjaoskus

AINEALANE LÕIMING:

matemaatika - laenuintresside arvutamine, kahe tundmatuga lineaarvõrrandi kasutamine

geograafia – sõidukulude võrdlemine, Eesti energiamajandus

tehnoloogia – ringmajandus

Õppematerjali viited

[Rahatarkuse teema käsitlemise juhendmaterjal õpetajale I, II ja III kooliastmes](#) (s.h tunnikavad);

["Minu raha" Finantsaabit](#) ; [HARNO ettevõtlusõpe](#) ; [valikkursus ettevõtlusõpe](#) ; Rahatarkuse veebilehed: [rahandusministeerium](#) ; [Minu raha 1](#) ; [Minu raha 2](#) ; [Pangaliit](#) ; [SEB](#) ; [Finantskelmuste tõrjumine](#) ; Minu raha töölehed: [säästmine](#) ; [investeerimine](#) ;

Rahandusministeeriumi videod: "5 sammu korras rahaasjadeni": ["Tulud-kulud kirja"](#) ;

["Analüüsi ja tee paremini!"](#) ; ["Meelerahufond"](#) ; ["Pikk planeerimine"](#) ; ["Investeerimine"](#) ; [Rahatarkuse viktoriinid](#) ; [Rahatarkuse veebikonverentsid](#) ; E-külalistunnid: [Lars Trunin - Mis on ühist kasumlikul YouTube'i kanalil, maailma päästval idufirmal ja aktsiaportfellil?](#) ; [Anna Lutter - Miks investeerida enda ettevõttesse?](#) ; [Juhan Lang - Kuidas valida aktsiaid?](#) ; [Janar Stamm - Kuidas turvaliselt finantsturul tegutseda?](#) ; [Kristi Saare - Kuidas investeerimisega alustada kui sul raha ei ole?](#) ; Marko Kiisa - [Millal tasub võlgu võtta?](#) ; [Mari Puusaag-Tamm ja Teele Jürjer - Kui palju maksab laenu võtmine?](#) ; [Sirle Truuts - Kuidas leida enda ettevõttesse investoreid?](#) ; [Rasmus Heinla - Kuidas raha planeerimine mulle kasuks tuleb?](#) ; [Kilvar Kessler - Kuidas finantsjärelevalve tarbijat kaitseb?](#) ; E-koolikoti materjale: [Tarbija õigused ja kohustused](#) ; [Tarbijakaitseamet](#) ; [Laenuriskid](#) ; [Laenud](#) ; [Mis on investeerimine?](#) ; [Eesti pensionisüsteem](#) ; [Tarbijakaitse](#) ; [Tarbijahinnaindeksi kalkulaator](#) ; [Tark tarbija](#) ; [Tarbimine ja investeerimine](#) ; [Inflatsioon](#) ; [Inflatsioon](#) ; [Ostukorv](#) ; [Mis on investeerimine?](#) ; [Investeerimise põhimõisted](#) ; [10 raha- ja investeerimisteemalised Eesti podcastid](#) ; [Investeerimisraadio: saade varaklassid](#) ; [Rahajutud](#)

ERR arhiiv. Meie maailm: 25 | Õiglane kaubandus [Maailmakooli materjalid teemal: Tarbimine](#)
Õiglane kaubandus: [taustainfo artiklid](#) ; Virtuaalne harjutus: [Toote elutsükl](#) ; [Ökoloogilise jalajälje veebileht](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Investeerimise teemalise rühmatöö hindamisel võib lähtuda järgnevast: ettevõtte analüüs, mõju analüüs, argumentatsioon ja põhjendused, andmete kasutamine ja usaldusväärsus, süntees ja kokkuvõte.

VI Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.

Teema: Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.

Põhifookus: *kuidas Eesti oma huve rahvusvahelises suhtluses realiseerib.*

Õppija mõistab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega ning, et väikeriigile tagab just rahvusvaheline koostöö ja osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides oma huvide parima esindatuse. Õppija teab, mida annab Eestile kuulumine EL ja NATO-sse.

Mõistab, miks on väikeriigile oluline, et rahvusvahelistes suhetes järgitaks kokkulepitud reegleid, austatakse inimõiguseid ja demokraatiat.

Õpitulemused

- analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid; selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;
- teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma; toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;
- teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.

Mõisted, märksõnad: Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted

Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused

Kaardiülesanne "Maailm – kuhu ja miks tahan minna". [Metoodika](#), edasi teha töölehed teemal: [Välisministeerium: reisi- ja konsulaarinfo](#) lk 79-81.

Rühmatöö – „Eesti osalus rahvusvaheliste organisatsioonide töös“,

Töö piltidega: Tööleht rahvusvaheliste organisatsioonide lippudega (EL, NATO, ÜRO).

Töölehed: EL toimimine - kasutada tööraamat: [Riigiportaalide kasutamine ühiskonnaõpetuses](#) lk 71-79

Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained

ÜLDPÄDEVUSED:

digipädevus- info otsimine

sotsiaalne ja kodanikupädevus – Eesti koht maailmas

LÄBIVAD TEEMAD:

kultuuriline identiteet – kultuuride mitmekesisus

AINEALANE LÕIMING:

ajalugu – Eesti ühinemine rahvusvaheliste organisatsioonidega

geograafia – EL liikmesriikide kaardile kandmine

muusika – rahvusvaheliste organisatsioonide hümnid

Õppematerjali viited

[EL ja mina tööraamat](#) ; Maailmakooli maailmahariduse materjale: [Kestliku arengu eesmärgid](#) ; [Maailmakodanikuks läbi foorumteatri meetodite](#) ; [Maailmahariduse metoodika kogumik õpetajale](#) ; [Rollimäng: Kurkumi rahukõnelused](#) ; [ÜRO](#) ; E-koolikoti materjalid: [Euroopa Liit](#) ; [Euroopa Liidu poliitika valdkonnad](#) ; [Euroopa parlament](#) ; [Riigikontroll](#) ; [NATO](#) ; [ÜRO](#) ;
Videoõps: [Kliimaõigus](#) ; [nurjatud probleemid](#)

Kontroll ja hindamine

Suuline ja kirjalik sõnaline hindamine, numbriline hindamine

Piltidega töö hindamine: õigesti tuvastatud lipud, peamiste tegevuste eesmärkide selgitus, esitlusviis, täpsus ja detailsus.